

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.044>  
УДК 346.3:346.1(477)(094.4)

Вікторія МІЛАШ, д-р юрид. наук, проф.,  
доцент кафедри господарського права  
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,  
м. Харків, Україна  
ID [orcid.org/0000-0001-5980-8184](https://orcid.org/0000-0001-5980-8184)

Олена ЩОКІНА, канд. юрид. наук, доц.,  
старший викладач кафедри господарського права  
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,  
м. Харків, Україна  
ID [orcid.org/0000-0001-8320-5543](https://orcid.org/0000-0001-8320-5543)

## ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

**Ключові слова:** сфера господарювання, господарські відносини, зобов'язання, договір, господарсько-правове регулювання, господарські права та обов'язки, Господарський кодекс України.

*Розглянуто важливі аспекти правового впорядкування господарських відносин зобов'язального, зокрема договірному характеру, пов'язані з набуттям чинності Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб». Висвітлено та проаналізовано низку проблемних питань законодавчого регулювання зобов'язань у сфері господарювання в умовах скасування Господарського кодексу України. Зазначено, що до майнових зобов'язань договірному характеру в сфері господарювання, заснованих на юридичній рівності сторін, як і раніше, застосовуватимуться загальні положення кн. 5 Цивільного кодексу України. Проте після втрати чинності Господарським кодексом України на рівні законодавчого регулювання будуть відсутні загальні положення про організаційно-господарські зобов'язання, а також про порядок передачі / делегування прав / повноважень за такими зобов'язаннями, що спричинить невизначеність у процесі їх регулювання та загалом негативно позначиться на функціонуванні сфери господарювання як такої.*

**Вступ.** Верховна Рада України 9 січня 2025 р. ухвалила закон № 4196-ІХ «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі Закон), який набрав чинності 28.02.2025, а буде введений у дію через шість місяців з дня набрання ним чинності (28.08.2025), крім деяких положень. Згідно з ч. 3 ст. 17 Закону з дня введення його в дію Господарський кодекс України від 16.01.2003 визнається таким, що втратив чинність. Відповідно, з цього моменту не просто відбудуться певні зміни, а й, як ми вбачаємо, розпочнеться період правової невизначеності в регулюванні багатьох питань, пов'язаних із функціонуванням господарського обороту, зокрема й окремих видів

Цитування: Мілаш В., Щокіна О. Питання правового регулювання зобов'язань у сфері господарювання в умовах скасування Господарського кодексу України. *Економіка та право*. 2025. № 2. С. 44—52. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.044>

зобов'язань у сфері господарювання та договірних відносин у цій царині. У такому контексті варто підкреслити, що основними виявами правової невизначеності є: розмитість і суперечливість законодавчих норм (нечіткість їх формулювання та багато оціночних понять без конкретних критеріїв), часті зміни законодавства та наявність чисельних законодавчих прогалин, непослідовність судової практики тощо.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню господарських зобов'язань та господарських договорів присвячено праці багатьох вітчизняних учених-правників, серед яких О.А. Беяневич, О.П. Віхров, С.О. Віхров, І.Є. Замойський, Г.Л. Знаменський, В.В. Луць, В.К. Мамутов, В.С. Мілаш, О.П. Подцерковний.

Однією з деструктивних змін, що відбудеться після втрати чинності Господарським кодексом України (далі ГК України), на нашу думку, є виключення з правової системи України поняття «господарське зобов'язання». Водночас у межах національної законодавчої терміносистеми продовжать існувати суміжні терміни, як-то: «правочини в господарській діяльності», «господарські правовідносини», «господарські спори», що закріплені, зокрема, у Господарському процесуальному кодексі України від 06.11.1991, Законі України від 11.05.2004 № 1701-IV «Про третейські суди», Законі України від 16.11.2021 № 1875-IX «Про медіацію».

**Метою статті** є висвітлення та аналіз низки проблемних питань законодавчого регулювання зобов'язань у сфері господарювання в умовах скасування ГК України.

**Методи дослідження.** Використано комплекс класичних методів наукового пізнання, а саме порівняльно-правий, формально-логічний, аналітико-синтетичний та інші, що дало можливість досягнути поставленої мети, висвітлити й проаналізувати низку проблемних питань законодавчого регулювання зобов'язань у сфері господарювання в умовах скасування ГК України.

**Результати дослідження.** Господарським зобов'язанням присвячено розд. IV ГК України, положення якого розкривають сутнісні ознаки їх окремих видів та специфіку під час правового регулювання. Загальні положення про господарські зобов'язання закріплено у гл. 19 ГК України, де визначено їх поняття та диференційовано два основні види: майново-господарські та організаційно-господарські. У науці господарського права поділ господарських зобов'язань на ці два види визнано вичерпним:

«будь яке господарське зобов'язання може бути або майново-господарським, або організаційно-господарським» [1, с. 55].

ГК України визначає майново-господарські зобов'язання через категорію цивільно-правових зобов'язань, що виникають між учасниками господарських відносин під час здійснення господарської діяльності, та окреслює їх суб'єктний склад. Цивільне законодавство регулює приватноправові відносини, засновані на рівності, автономії волі та майновій самостійності сторін, тому до майнових зобов'язань у сфері господарювання, заснованих на юридичній рівності сторін, як і раніше, застосовуватимуться загальні положення кн. 5 «Зобов'язальне право» розд. 1 «Загальні положення про зобов'язання» Цивільного кодексу України (далі ЦК України).

Однак ГК України виділяє публічні зобов'язання суб'єктів господарювання як окремий специфічний різновид майново-господарських зобов'язань. Згідно зі ст. 178 ГК України суб'єкт господарювання, який відповідно до закону та своїх установчих документів зобов'язаний здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до нього звертається на законних підставах, не має права відмовити у виконанні робіт, наданні послуг, продажу товару за наявності у нього такої можливості або надавати перевагу одному споживачеві перед іншими, крім випадків, передбачених законодавством. Суб'єкт господарювання, який безпідставно ухиляється від виконання публічного зобов'язання, повинен відшкодувати іншій стороні завдані цим збитки у порядку, визначеному законом. Так, саме господарським законодавством встановлено обов'язки: суб'єктів природних монополій забезпечувати на недискримінаційних умовах реалізацію вироблених ними товарів споживачам, а також не перешкоджати реалізації угод між виробниками, що здійснюють діяльність на суміжних ринках, та споживачами (ст. 10 Закону України від 20.04.2000 № 1682-III «Про природні монополії»); суб'єктів господарювання державної форми власності приймати та виконувати доведені у встановленому законодавством порядку державні замовлення, враховувати їх під час формування виробничої програми, визначення перспектив свого економічного і соціального розвитку та вибору контрагентів, а також

складати і виконувати річний та з поквартальною розбивкою фінансовий план на кожен наступний рік (ст. 75<sup>2</sup> ГК України) тощо. О.П. Віхров і С.О. Віхров зазначають: «Публічні зобов'язання виникають у тих сферах господарювання, де їх наявність обумовлена об'єктивними технологічними особливостями виробництва і реалізації продукції та товарів, виконання робіт, надання послуг (енергопостачання, газопостачання, централізоване водопостачання та водовідведення, перевезення транспортом загального користування, надання послуг зв'язку, біржових послуг тощо) і мають на меті забезпечення безперебійного та ефективного функціонування економіки, захист прав виробничих споживачів» [2, с. 106].

ЦК України не передбачає такого виду зобов'язань, а закріплює положення про публічний договір. Проте поняття «публічні зобов'язання суб'єктів господарювання» та «публічний договір» не є тотожними, так само як не ототожнюються й загальніші поняття «договір» та «зобов'язання». Згідно з ч. 1 ст. 633 ЦК України публічним є договір, в якому одна сторона — підприємець — взяла на себе обов'язок (а не закон покладає на неї такий обов'язок) здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо). Водночас за ч. 4 ст. 633 ЦК України, підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, послуг). Отже, саме ЦК України встановлює для підприємця, який здійснює певний вид господарської діяльності, обов'язок укладення публічного договору, а не передбачає добровільне взяття на себе такого обов'язку за договором. До того ж ЦК України не включає в можливий суб'єктний склад таких договорів, на боці зобов'язаної сторони, некомерційних суб'єктів господарювання, зокрема непідприємницькі товариства.

Іншим видом зобов'язань у сфері господарювання є організаційно-господарські, які ст. 176 ГК України не випадково розкриває через категорію «господарські зобов'язання» та визначає, що останні *виникають у процесі управління господарською діяльністю*. Крім того, ст. 186 ГК України присвячено договірному оформ-

ленню означених вище зобов'язань та встановлено заборону на спрощений спосіб укладання організаційно-господарських договорів. Організаційно-господарські зобов'язання є поширеними в межах господарського обороту. До них, зокрема, належать зобов'язання з державної реєстрації суб'єкта господарювання та здійснення інших елементів легалізації господарської діяльності, а також пов'язані з проведенням державного контролю у сфері господарювання і застосуванням адміністративно-господарських санкцій [3, с. 147, 148]. Кваліфікуючими ознаками організаційно-господарських зобов'язань є: специфічна сфера виникнення та існування — процес управління, організації та регулювання господарської діяльності; особливий суб'єктний склад (однією стороною обов'язково є суб'єкт організаційно-господарських повноважень, іншою — суб'єкт господарювання); управлінсько-господарський (організаційний) характер дій (утримання від дій), що є об'єктами цих зобов'язань [4, с. 509]. Вони характеризуються ієрархічністю сторін, бо складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень, які наділені господарською компетенцією щодо перших, у процесі управління господарською діяльністю [1, с. 55]. На думку О.А. Беляневич, у тому вигляді, в якому організаційно-господарські зобов'язання визначені у ч. 1 ст. 176 ГК України, їх точніше було б називати управлінсько-господарськими [5, с. 415]. Уведення в дію Закону призведе до втрати законодавчого значення загальними положеннями про організаційно-господарські зобов'язання.

У зв'язку з цим також слід звернути увагу на підстави виникнення господарських зобов'язань, відкритий перелік яких наведено у ст. 174 ГК України. Зокрема, такими підставами є: закон або інший нормативно-правовий акт, що регулює господарську діяльність; акт управління господарською діяльністю; господарський договір та інші угоди; заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання; придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав; створення об'єктів інтелектуальної власності та інші дії та/або події, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання. Цивільні зобов'язання, згідно з ч. 2 ст. 509 ЦК України, виникають з підстав, встановлених у ст. 11,

відповідно до якої ними є: договори та інші правочини; створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі; інші юридичні факти. У ч. 3 ст. 11 зазначено також, що цивільні права та обов'язки *можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства*. Як вже зазначено, цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Господарське законодавство представлене системою нормативно-правових актів, норми яких загалом (або їх окремі норми) спрямовані на впорядкування відносин, що виникають під час організації та/або безпосереднього провадження господарської діяльності. Господарське та цивільне законодавства тісно взаємозв'язані, проте відрізняються як за сферою регулювання, так і за метою та механізмами регулятивного впливу. Дійсно, низка нормативно-правових актів одночасно включені до системи і цивільного, і господарського законодавств. Зокрема, цивільне та господарське законодавства перетинаються у сфері регулювання зобов'язальних та/або договірних відносин, в яких сторони є юридично рівними. Проте зобов'язання, що *виникають безпосередньо з актів виключно господарського законодавства, у структурі яких наявна організаційно-управлінська компонента, або актів управління господарською діяльністю*, не є цивільними (отже, до них не застосовуються загальні положення ЦК України про зобов'язання). У ст. 1 ЦК України безпосередньо зазначено, що до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони іншій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом. Після введення в дію Закону на рівні законодавчого регулювання будуть відсутні загальні положення про зобов'язання у сфері господарювання, що виникають з означених вище підстав, зокрема організаційно-господарські зобов'язання. Цілком логічно, що ЦК України з огляду на відносини, які є предметом його регулювання, не визначає актів управління господарською діяльністю як підставу, що встановлює, змінює або припиняє зобов'язання.

Прикладами таких актів є офіційні рішення державних органів, органів місцевого самоврядування або інших уповноважених суб'єктів, наприклад, антимонопольних органів (ухвалення Антимонопольним комітетом України рішення — вимоги про зміну погодженої сторонами договірної ціни, якщо вона порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства); органів місцевого самоврядування (про надання земельної ділянки в оренду для ведення господарської діяльності; про встановлення фіксованих тарифів на комунальні послуги, що зобов'язує відповідних послуждавців дотримуватися вимог державної цінової політики тощо).

До виконання господарських зобов'язань, згідно зі ст. 193 ГК України, застосовуються відповідні положення ЦК України (гл. 48) з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Відповідно, передача прав за майново-господарськими зобов'язаннями, заснованими на юридичній рівності сторін, здійснюється за правилами ЦК України про відступлення права вимоги (цесію) та переведення боргу. Проте із втратою чинності ГК України порядок передачі / делегування прав / повноважень у господарських зобов'язаннях, який на сьогодні передбачено ст. 195 ГК України, також втратить законодавче закріплення.

Скасування ГК України, між іншим, призведе до виключення з понятійно-термінологічного апарату чинного законодавства України терміна «господарський договір». Як наслідок, застосування до всіх договорів, зокрема й тих, що укладаються у сфері господарювання (якщо сторони таких договорів є юридично рівними), загальних положень ЦК України про правочини та договори з урахуванням особливостей, передбачених законодавчими актами стосовно договорів, що укладаються в межах окремих галузевих ринків та/або під час провадження окремих видів господарської діяльності. Правовій науці властива неоднорідність поглядів на договір у господарському обороті. Одні науковці не вбачають у такому договорі ніяких особливостей та розглядають його як звичайний загальноцивільний, другі — як особливий різновид цивільного договору, треті — як комплексний правовий інститут, що утворюється з норм як цивільного, так і господарського права, четверті — як самостійний господарський інститут (відповідно, в іншій своїй правовій

іпостасі — як суто галузевий правовий засіб, самостійну правову категорію) [6, с. 45]. Ключовим чинником, що обґрунтовує самостійне (автономне) значення господарського договору в механізмі правового регулювання суспільних відносин, є постійний розвиток та ускладнення власне системи суспільних відносин, які охоплено правовим впливом. Саме він зумовив «вихід» договірної конструкції за межі цивільного права та її перетворення на універсальний регулятор різноманітних суспільних відносин. Залучення договору до різних галузевих механізмів правового регулювання як самостійного (галузевого) правового засобу ґрунтується на принципах галузевого правового регулювання та слугує загальній меті галузевого правового впливу, є окремим фрагментом загального процесу правової спеціалізації [7, с. 111].

Первісно термін «господарський договір» був нормативно закріплений в Арбітражному процесуальному кодексі України від 06.11.1991 (нині — Господарський процесуальний кодекс України; назва в редакції від 21.06.2001), який згодом замінено на інший термін — «правочин в господарській діяльності». Сьогодні термін «господарський договір» закріплений у гл. 20 ГК України. Саме через поняття «господарський договір», яке використовується в низці інших актів господарського законодавства, пояснюється правова природа окремих договорів. Так, ст. 1 Закону України від 25.12.2015 № 922-VIII «Про публічні закупівлі» визначає договір про закупівлю як господарський договір, що укладається між замовником і учасником за результатами проведення процедури закупівлі / спрощеної закупівлі та передбачає платне надання послуг, виконання робіт або придбання товару.

Специфіка господарського договору, на нашу думку, виявляється у такому: 1) його суб'єктно-малу складі та наявності у його сторін господарської правосуб'єктності / компетенції, що має конкретизувально-динамічний характер (здатність до набуття господарських прав та обов'язків завжди визначається: щодо конкретного суб'єкта (а не фізичних або юридичних осіб загалом), щодо конкретних господарських правовідносин договірної характеру на момент вступу суб'єкта у ці правовідносини; 2) його господарській спрямованості (сприяння розвитку господарської діяльності шляхом упоряд-

куванням господарських відносин та забезпечення їх стабільності; підвищення конкурентоспроможності галузей національної економіки загалом та вітчизняних виробників товарів (послуг) зокрема; забезпечення реалізації усього спектра інтересів (публічних і приватних), що виникають у сфері господарювання; оптимізації правового забезпечення партнерських відносин договірної характеру тощо); 3) його гетерогенній природі, зумовленій потребою адаптації договірної конструкції до сучасних ринкових умов (встановлення оптимальних меж дії принципу свободи договору), що вимагає певних сполучень (конфігурацій) диспозитивного підходу (свободи укладення будь-якого договору, зокрема непоміченого, що не суперечить чинному законодавству; можливості вільного узгодження договірних умов тощо) та імперативного підходу (обов'язковості укладення певних договорів для окремих суб'єктів господарювання; обов'язковості дотримання законодавчих вимог про застосування державних цін і тарифів на певну продукцію, вимог до продукції та/або пов'язаних з нею процесів технічним регулюванням; антимонopolних вимог тощо); 4) триваючому характері господарсько-договірних зв'язків, що зумовлює виникнення разом із основним зобов'язанням цілої групи зобов'язань-сателітів та об'єктивно потребує ускладнення їх правового оформлення (генеральні договори, попередні угоди, основні договори, субдоговори, додаткові угоди та ін.).

У ст. 626 ЦК України договір визначається як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення виключно цивільних прав та обов'язків. Цивільні права та обов'язки виникають у межах цивільних правовідносин, які за своєю природою можуть бути особистими немайновими та майновими. Натомість у межах господарських правовідносин виникають господарські права та обов'язки як майнового, так й організаційного (немайнового) характеру. Господарські права та обов'язки, а також конкретні умови і механізми їх виникнення та реалізації визначають окремі акти господарського законодавства, що регулюють господарську діяльність / господарські операції (законодавство у сфері конкуренції, ліцензування, публічних закупівель, державної допомоги тощо). Крім того, саме господарське законодавство визначає ре-

жимні вимоги доступу суб'єктів господарювання до певного галузевого ринку, а також чітко окреслює повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування щодо укладення ними господарських договорів (під час публічних закупівель, управління державним та комунальним майном, зокрема в сферах публічно-приватного партнерства, реалізації державних програм тощо).

Цивільний договір, як й інші цивільно-правові засоби, ґрунтується на загальних засадах цивільного права, цивільного законодавства, серед яких ст. 3 ЦК України визначає: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини (господарські відносини до неї не належать); свобода договору (у сфері господарювання є чисельні обмежувальні чинники); судовий захист цивільного права та інтересу (у сфері господарювання потребують захисту господарські права та інтереси, зокрема публічного характеру) тощо. Господарські договори укладаються за правилами, встановленими ЦК України, з урахуванням особливостей, передбачених ГК України та іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів. Згідно зі ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору, тоді як, за ч. 2 ст. 180 ГК України, для визнання господарського договору укладеним необхідно досягнення між сторонами згоди щодо істотних умов договору в передбачених законом порядку та формі. Крім того, під час укладення господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

Сторони господарських договорів можуть визначати їх зміст на основі як вільного волевиявлення чи договору приєднання, так і примірного договору (рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання під час укладення ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст) або типового договору (затвердженого Кабінетом Міністрів України (далі КМУ) чи у випадках, передбачених законом, іншим державним органом або органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови). Водночас господарські договори

на основі примірних і типових договорів мають укладатися не інакше як викладенням договору у вигляді єдиного документа, відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірного або типового договору (ч. 4 ст. 179, ч. 3 ст. 184 ГК України). До речі, Закон передбачає нову редакцію ч. 1 ст. 630 ЦК України, в якій втілено господарсько-правовий підхід до типових і примірних договорів: «Законом або договором може бути встановлено, що окремі умови договорів визначаються відповідно до типових умов договорів (типових договорів) та примірних договорів певного виду. КМУ, органи державної влади, уповноважені КМУ або законом, можуть рекомендувати орієнтовні умови договорів (примірні договори), а у визначених законом випадках — затверджувати типові договори. Сторони не можуть відступати від змісту типових умов договорів (типових договорів), але мають право конкретизувати їх. Сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст. Зміст договору, що укладається на підставі державного замовлення, має відповідати такому замовленню».

Із втратою чинності ГК України зазнає змін також правове регулювання попередніх договорів, специфіка яких на сьогодні визначена у ст. 182 ГК України. У ч. 5 цієї статті визначено, що відносини з укладення попередніх договорів у сфері господарювання регулює ЦК України, але з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Такі особливості стосуються строку укладення основного договору (не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору), умов попереднього договору (дають змогу визначити предмет та інші істотні умови основного договору) тощо. На відміну від ст. 635 ЦК України, ч. 3 ст. 182 ГК України закріплює принцип обов'язковості попереднього договору, що передбачає можливість примушення сторони, яка ухиляється від укладення основного договору, до укладення такого договору в судовому порядку. Загалом учені-цивілісти визнають формулювання ст. 182 ГК України вдалішим і пропонують удосконалити норми ст. 635 ЦК України щодо визначення істотних умов основного договору [8, с. 88, 89].

Нарешті, ГК України довгий час не розділяв недійсні договори на нікчемні й оспорювані та

оперував одним поняттям «недійсність господарського зобов'язання». До виключення Законом України від 06.02.2018 № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» ст. 207 ГК України з цього приводу точилися постійні дискусії та формувалися суперечливі правові позиції. Після виключення цієї статті таке протиріччя було усунуто: загальні підстави недійсності господарських договорів визначають загальні положення ЦК України про недійсність правочинів. Спеціальні підстави нікчемності та оспорюваності окремих видів договорів, як і раніше, визначатимуться законодавчими актами, що регулюють певні види господарської діяльності та/або деякі господарські операції. Так, відповідно до ч. 4 ст. 36 Закону України від 18.11.2021 № 1909-IX «Про страхування», правочини, вчинені страховиком із пов'язаними з ним особами на інших умовах, ніж поточні ринкові умови, визнаються недійсними з моменту їх укладення. Договір страхування визнається недійсним також у разі, якщо: його укладено після настання події, що має ознаки страхового випадку; відсутній об'єкт страхування чи об'єктом страхування є майно, яке підлягає конфіскуванню на підставі судового вироку або рішення, що набуло законної сили; страховиком доведено, що договір страхування укладено з метою отримання неправомірної вигоди та/або вчинення шахрайських дій; у страхувальника (іншої особи, визначеної у договорі страхування) відсутній страховий інтерес. Водночас саме ч. 1 ст. 208 ГК України передбачено наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним як такого, що вчинене з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства. Проте, як зауважено, у переліку загальних засад цивільного законодавства зазначено лише про судовий захист цивільного права та інтересу.

Звісно, це тільки невелика частина проблем, що виникнуть після втрати чинності ГК України, оскільки саме він містить спеціальні норми, які враховують специфіку господарських відносин, як-от зобов'язальних, зокрема договірних характеру. За одностайним переконанням учених-господарників, ефективно регулювання господарських відносин неможливе без кодифікації господарського законодавства. Однак, незважаючи на різні пропонувані найменування такого спеціального кодексу — комерційний, підприємницький, економічний,

господарський, необхідним є включення до його предмета майнових і організаційних відносин, правове регулювання яких лише в єдності спроможне дати відповідний позитивний ефект [9, с. 108]. Слушною є позиція В.І. Полюховича щодо використання назви «Економічний кодекс України», адже термін «економічний» охоплює своїм семантичним змістом усі сфери суспільних відносин, пов'язаних із процесами організації та здійснення матеріального виробництва, обміну / продажу продукції, регулятивного впливу держави [10, с. 120]. Тому, на нашу думку, потребує підтримки пропозиція із розроблення нового Економічного кодексу України, який би заклав фундамент здійснення господарсько-правового регулювання на новому системному рівні.

**Висновки.** З введенням в дію 28.08.2025 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» втратить чинність ГК України. З цього моменту з понятійно-термінологічного апарату чинного законодавства України буде виключено терміни «господарське зобов'язання» та «господарський договір», відповідно, більшість договірних відносин та зобов'язань у сфері господарювання буде підпадати під регулювальну дію загальних норм ЦК України про правочини, зобов'язання та договори.

До майнових зобов'язань договірних характеру в сфері господарювання, заснованих на юридичній рівності сторін, як і раніше, застосовуватимуться загальні положення кн. 5 ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених законодавчими актами щодо окремих видів договорів, що укладаються в межах певних галузевих ринків та/або під час провадження певних видів господарської діяльності. Проте поза увагою законодавця залишаться публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, які ЦК України не виокремлює як різновид майнових зобов'язань, натомість закріплює положення про суміжну, але не тотожну конструкцію «публічний договір». Крім того, зобов'язання, що виникають безпосередньо з актів господарського законодавства, у структурі яких наявна організаційно-управлінська компонента, а також актів управління господарською діяльністю, не є цивільними (відповідно, до них не можуть застосовуватися загальні положення ЦК України про зобов'язання).

Після втрати чинності ГК України на рівні законодавчого регулювання будуть відсутні загальні положення про організаційно-господарські зобов'язання, а також про порядок передачі / делегування прав / повноважень за такими зобов'язаннями, що на сьогодні передбачено ст. 195 ГК України.

ЦК України визначає договір як домовленість двох або більше сторін, спрямовану на встановлення, зміну або припинення виключно цивільних прав та обов'язків. У межах господарських правовідносин виникають господарські права та обов'язки як майнового, так й організаційного (немайнового) характеру, правове забезпечення конкретних умов і механізмів виникнення й реалізації яких є важливою складовою процесів спеціалізації господарсько-правового регулювання. Саме господарське законодавство визначає режимні вимоги доступу суб'єктів господарювання до певного галузевого ринку, а також чітко окреслює повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування щодо укладення ними господарських договорів. Специфіка господарського договору виявляється в його суб'єктному складі та наявності у його сторін господарської правосуб'єктності / компетенції, а також його госпо-

дарській спрямованості та гетерогенній природі, зумовленій потребою адаптації договірної конструкції до сучасних ринкових умов, що неможливо з використанням лише диспозитивного методу регулювання. Вважаємо, що розпорошення господарсько-правового регулювання, що відбудеться після втрати чинності ГК України, спричинить певні труднощі та законодавчі прогалини у регулюванні господарських відносин, зокрема зобов'язального та договірного характеру, як наслідок — непослідовність судової практики з вирішення господарських спорів. Саме тому, за нашим переконанням, потребує підтримки пропозиція щодо розроблення нового Економічного кодексу України, який би заклав фундамент здійснення господарсько-правового регулювання на новому системному рівні.

**Перспективи подальших розвідок.** Подальші наукові дослідження господарських відносин зобов'язального, зокрема договірного характеру, слід спрямувати на розроблення теоретичних підвалин системного господарсько-правового регулювання означених відносин та подолання правової невизначеності під час їх законодавчого впорядкування в умовах економічних і політичних змін в Україні.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Віхров О.П., Віхров С.О. Про систематизацію господарських зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 54—57. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/121> (дата звернення: 24.04.2025).
2. Віхров О.П., Віхров С.О. Господарське зобов'язання. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 15: Господарське право / редкол.: В.А. Устименко та ін. Харків: Право, 2019. 784 с. С. 105—108.
3. Віхров О. Недоговірні організаційно-господарські зобов'язання та їх види. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2 (65). С. 141—149. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny\\_2011\\_2\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_2_15) (дата звернення: 24.04.2025).
4. Віхров О.П., Віхров С.О. Організаційно-господарські зобов'язання. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 15: Господарське право / редкол.: В.А. Устименко та ін. Харків: Право, 2019. 784 с. С. 509—512.
5. Беляневич О.А. Господарське договірне право (теоретичні аспекти). Київ: Юрінком Інтер, 2006. 592 с.
6. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов. Харків: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2007. 440 с.
7. Мілаш В.С. Господарський договір. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 15: Господарське право / редкол.: В.А. Устименко та ін. Харків: Право, 2019. 784 с. С. 111—112.
8. Дзера І.О. Прогалини у правовому регулюванні попереднього договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 86—90. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/18>
9. Шербина В.С. Кодифікація чи декодифікація господарського законодавства України: який шлях обрати? *Право та інновації*. 2016. № 3 (15). С. 108—109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir\\_2016\\_2\\_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2016_2_18) (дата звернення: 24.04.2025).
10. Полюхович В. До питання про реформування (рекодифікацію) господарського законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 11. С. 117—122. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.18>

Надійшла 24.04.2025

## REFERENCES

1. Vikhrov O.P., Vikhrov S.O. Pro systematyzatsiiu hospodarskykh zobov'iazan. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2017. No. 3. P. 54-57. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/121> [in Ukrainian].
2. Vikhrov O.P., Vikhrov S.O. Hospodarske zobov'iazannia. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*: u 20 t. T. 15: Hospodarske pravo / redkol.: V.A. Ustymenko ta in. Kharkiv: Pravo, 2019. 784 p. P. 105-108 [in Ukrainian].
3. Vikhrov O. Nedohovirni orhanizatsiino-hospodarski zoboviazannia ta yikh vydy. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2011. No. 2 (65). P. 141-149. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny\\_2011\\_2\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_2_15) [in Ukrainian].
4. Vikhrov O.P., Vikhrov S.O. Orhanizatsiino-hospodarski zobov'iazannia. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*: u 20 t. T. 15: Hospodarske pravo / redkol.: V.A. Ustymenko ta in. Kharkiv: Pravo, 2019. 784 p. P. 509-512 [in Ukrainian].
5. Belianevych O.A. Hospodarske dohovirne pravo (teoretychni aspekty). Kyiv: Yurinkom Inter, 2006. 592 p. [in Ukrainian].
6. Milash V.S. Komertsiiinyi dohovir u konteksti suchasnykh rynkovykh umov. Kharkiv: Vydavets FOP Vapniarchuk N.M., 2007. 440 p. [in Ukrainian].
7. Milash V.S. Hospodarskyi dohovir. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*: u 20 t. T. 15: Hospodarske pravo / redkol.: V.A. Ustymenko ta in. Kharkiv: Pravo, 2019. 784 p. P. 111-112 [in Ukrainian].
8. Dzera I.O. Prohalyny u pravovomu rehuliuanni poperednoho dohovoru. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. No. 10. P. 86-90. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/18> [in Ukrainian].
9. Shcherbyna V.S. Kodyfikatsiia chy dekodefikatsiia hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy: yakyy shliakh obraty? *Pravo ta innovatsii*. 2016. No. 3 (15). P. 108-109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir\\_2016\\_2\\_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2016_2_18) [in Ukrainian].
10. Poliukhovych V. Do pytannia pro reformuvannia (rekodyfikatsiiu) hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. Vyp. 11. P. 117-122. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.18> [in Ukrainian].

Received 24.04.2025

Viktoriia MILASH,

Dr. Sci. (Law), Professor, Associate Professor of the Department  
of Economic Law Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine  
[orcid.org/0000-0001-5980-8184](https://orcid.org/0000-0001-5980-8184)

Olena SHCHOKINA,

PhD (Law), Associate Professor,  
Senior Lecturer of the Department of Economic Law  
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine  
[orcid.org/0000-0001-8320-5543](https://orcid.org/0000-0001-8320-5543)

## ISSUES OF LEGAL REGULATION OF OBLIGATIONS IN THE ECONOMIC SPHERE IN THE CONDITIONS OF REPEAL OF THE ECONOMIC CODE OF UKRAINE

The article considers important aspects of the legal regulation of economic relations of an obligatory, including contractual nature, related to the entry into force of the Law of Ukraine "On the Peculiarities of Regulation of the Activities of Legal Entities of Certain Organizational and Legal Forms in the Transitional Period and Associations of Legal Entities". A number of problematic issues of legislative regulation of obligations in the field of business after the repeal of the Economic Code of Ukraine are highlighted and analyzed. It is noted that the general provisions of Book Five of the Civil Code of Ukraine will continue to apply to property obligations of a contractual nature in the field of business based on the legal equality of the parties. However, after the Economic Code of Ukraine ceases to be valid, there will be no general provisions on organizational and economic obligations at the level of legislative regulation, as well as on the procedure for transferring/delegating rights/authorities under such obligations, which will cause uncertainty in the process of their regulation and will generally have a negative impact on the functioning of the economic sphere as such.

**Keywords:** economic sphere, economic relations, obligations, contract, economic and legal regulation, economic rights and obligations, the Economic Code of Ukraine.